

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/konkursy-i-nagrody/nagroda-kustosz-pamieci/2005/24240,Stanislaw-Dabrowa-Kostka-19242019.html>
19.04.2024, 17:20

Stanisław Dąbrowa-Kostka (1924-2019)

Urodził się 11 października 1924 r. w Przemyślu. Do wybuchu wojny ukończył drugą klasę gimnazjalną. Od połowy sierpnia do 14 września 1939 r. w harcerskim mundurze pełnił służbę łącznika Komendy Obrony Przeciwlotniczej Przemyśl-Zasanie. W nocy z 14 na 15 września wykopał w ogródku 2 pistolety kal. 6.35 z zapasowymi magazynkami i amunicją, ukryte tam 15 minut wcześniej przez jego ojca – dyrektora gimnazjum Zygmunta Weimera. Od połowy września 1939 r. współuczestniczył w organizowaniu samodzielnej grupy konspiracyjnej, która z czasem przyjęła nazwę „Lipowica”, wkrótce objął jej dowództwo.

Stanisław Dąbrowa-Kostka

Od wiosny 1940 r. kontynuował przerwana wojną naukę w Staatliche Handelsschule a następnie Aufbauklasse (Szkoła Handlowa i Klasa Administracji Handlowej) i równolegle na kompletach tajnego nauczania w zakresie szkoły średniej. W pierwszych miesiącach 1941 r., po nawiązaniu kontaktu ze Związkiem Walki Zbrojnej razem z Romanem Łabą „Leliwą”, pod pseudonimem „Dąbrowa” zaprzysiężony został w Placówce nr 1 Przemyśl-Zasanie, nie uzyskując jednak zgody na liczącej już wtedy ponad dwudziestu członków grupy „Lipowica”. W czerwcu 1942 r. jego kuzyn, inż. Kazimierz Wochański, komendant powiatowy Polskiej Organizacji Zbrojnej, powierzył mu dowództwo plutonu sformowanego ze składu „Lipowicy”, za jego zgodą zaprzysiężonej w całości do POZ.

Latem 1942 r., po maturze, przeszedł na nielegalny tryb życia. W sierpniu 1942 r., po scaleniu POZ z Armią Krajową, objął dowództwo plutonu specjalnego w pionie wywiadu i kontrwywiadu Komendy Obwodu AK Przemyśl-Zasanie, którego szefem został Kazimierz Wochański „Gad”. W tym samym czasie dodatkowo pełnił w Obwodzie m.in. funkcję szefa akcji „N” (dywersji psychologicznej wśród Niemców), p.o. oficera KiP (kolportaż i propaganda) i naczelnego redaktora dwutygodnika „Placówka”. 11 listopada 1942 r. razem z kilkunastoma podkomendnymi awansował na stopień st. strzelca. W okresie od sierpnia 1942 do maja 1943 r. odbył konspiracyjny kurs Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty, zakończony tytułem podchorążego i awansem na stopień kaprała.

W lipcu 1943 r., po rozbiści przemyskiej komendy obwodu AK, przeniesiony został na stanowisko adiutanta podkarpackiego Ośrodka Kedywu (Kierownictwa Dywersji). W nocy z 5 na 6 sierpnia 1943 r. wziął udział w brawurowej akcji rozbiścia więzienia w Jaśle, po której przy okazji podawania danych personalnych do wniosku awansowego i odznaczeniowego „poprawił” swój życiorys przez dopisanie 3 lat. W grudniu 1943 r. przeniesiony został na stanowisko adiutanta Kedywu Podokręgu Rzeszów AK. 18 sierpnia 1944 r., po zajęciu Rzeszowa przez Sowieców, aresztowany przez NKWD – zbiegł. Na rozkaz płk. dypl. dr. Kazimierza Putka „Zwornego” zorganizował komórkę legalizacyjną (tworzącą fałszywe dokumenty) rzeszowskiego Podokręgu AK i kierował jej działalnością do końca października tegoż roku. 11 listopada 1944 r. został awansowany na stopień podporucznika. W grudniu 1944 r., po aresztowaniu płk. „Zwornego” z całym sztabem podokręgu, korzystając ze starych kontaktów, zameldował się u inspektora AK Przemyśl, mjr. Bronisława Wohanki „Ludwika” i pod nowym pseudonimem „Dzierżyński” objął stanowisko oficera dywersji Komendy Obwodu Przemyśl AK. 1 stycznia 1945 r. otrzymał kolejny awans oficerski na stopień porucznika.

Działając w starych strukturach AK pod nowymi nazwami „Niepodległość” i Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, w maju 1945 r. sformował oddział partyzancki w sile kompanii i dowodził nim początkowo na terenach byłego Obwodu AK Przemyśl, a potem Obwodów Sanok i Krosno. W sierpniu na rozkaz mjr. „Ludwika” rozwiązał oddział. Z końcem września skierowany został do Krakowa na stanowisko szefa Wydziału Informacji i Bezpieczeństwa oraz dowódcy „Straży” (zbrojne zespoły ochrony WiN), będącego w początkowym stadium organizacyjnym Rejonu Zrzeszenia „Wolność i Niepodległość” (następnie „Wolność i Niezawisłość”), który obejmował całe województwo krakowskie. W październiku 1945 r. zarejestrował się w komisji ujawnieniowej AK, zatajając jednak całą swoją działalność od sierpnia 1944.

5 marca 1946 r. wpadł w ubowską zasadzkę w lokalu, gdzie miał przeprowadzić kolejną odprawę powiatowych kierowników pionu informacji i bezpieczeństwa WiN-u. Po trzymiesięcznym śledztwie w krakowskiej komendzie Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego odtransportowano go do więzienia przy ul. Senackiej. 11 lipca 1946 r. wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie skazany został na 7 lat więzienia, mimo że na podstawie znalezionych przy nim dokumentów udowodniono mu tylko działalność w organizacji „Zrzeszenie” (nie łącząc tego z WiN) od grudnia 1945 do marca 1946 roku. 6 sierpnia 1946 r. w kaplicy tegoż więzienia zawarł związek małżeński z Anną Stahlówną. 5 marca 1947 r. na podstawie amnestii zmniejszono mu wyrok o połowę. Więziony był w Krakowie przy ul. Senackiej i Montelupich oraz w Rawiczu i Wronkach.

Po zwolnieniu w dniu 6 września 1949 r. nie dopełnił obowiązku meldowania się w Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego, skutkiem czego z żoną, potem jeszcze z czwórką małych dzieci, musiał wielokrotnie zmieniać miejsce zamieszkania i pracy. W roku 1950 nieokreślona bliżej komisja wojskowa odebrała mu stopień oficerski, zweryfikowany po ujawnieniu.

W latach 1950–1970 był m.in. księgowym w PGR, majstrem w spółdzielni produkującej zabawki, urzędnikiem MHD, kierownikiem domów wypoczynkowych „Orbis”, kierownikiem technicznym spółdzielni zabawkarskiej, projektantem zabawek i rzecznikiem prasowym spółdzielni oraz

dorywczo zarabiał na życie jako plastyk i publicysta. W roku 1970 uzyskał uprawnienia emerytalne i rentę inwalidy wojennego. Angażował się społecznie m.in. w Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym, Górskim Ochotniczym Pogotowiu Ratunkowym, Komisji Historycznej ZBoWiD, Związku Inwalidów Wojennych, Stowarzyszeniu Żołnierzy AK.

18 października 1989 r. został zweryfikowany w stopniu kapitana, 5 marca 1992 r. jego wyrok z 1946 roku został unieważniony jako zupełnie bezzasadny. 23 lutego 1993 r. awansowany na stopień majora, a 6 grudnia 2002 r. – na stopień podpułkownika. Odznaczony m.in. Orderem Virtuti Militari V klasy, Orderem Polonia Restituta III i IV klasy, Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Medalem Wojska, Krzyżem Armii Krajowej i Krzyżem Partyzanckim. W 2005 roku został laureatem nagrody IPN Kustosz Pamięci Narodowej.

Korzystając z przyznanego przez sąd odszkodowania założył Fundację Studium Okręgu Krakowskiego AK. Przez cały okres PRL-u konsekwentnie bronił dobrego imienia Armii Krajowej – w czasopiśmie fachowych i popularnych ukazywały się dziesiątki artykułów, wydał własne książki: *W okupowanym Krakowie* (Warszawa 1972), *Hitlerowskie afisze śmierci* (Kraków 1983); i jako współautor: *Dynamit* (Kraków 1964), *Akcja „N”* (Warszawa 1973), *Rozkaz: zdobyć więzienie* (Kraków 1988), *Przemyśl w oczach pisarzy* (Londyn 1994). Występował także na sesjach naukowych i popularyzatorskich oraz na spotkaniach z młodzieżą. Pasją życia Stanisława Dąbrowy-Kostki było dokumentowanie historii Armii Krajowej, a szczególnie Okręgu Krakowskiego. Zgromadził ogromne prywatne archiwum, wciąż pracował nad monografią Okręgu Krakowskiego AK.

Zmarł w Krakowie 27 marca 2019 r.